

Милица В. Теслић

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Катедра за српску књижевност

teslicmilica@gmail.com

**ПРИКАЗ И УЛОГА ПРИРОДЕ У РОМАНИМА *ОРЛОВИ РАНО
ЛЕТЕ* И *ГЛАВА У КЛАНЦУ*, *НОГЕ НА ВРАНЦУ* БРАНКА
ЋОПИЋА¹**

Сажетак: У природи се увек крило нешто тајновито, неистражено и страно које је у исти мах плашило и фасцинирало оне који су се налазили у њој. Животи ликова Ћопићевих романа *Орлови рано лете* и *Глава у кланцу*, *ноге на вранцу* су испреплетани и нераздвојиви од природе. Сусретање малишана са крајоликом у овим делима може представљати процес сазревања, истицати њихову борбу за правду и представљати њихово осамостаљивање. Дечије вратоломије, пентрање по дрвећу, скакање у реку сведоче о томе да они природу доживљавају као физички изазовну и инспиративну, док са друге стране неки од првих стихова, прве мајсторије и креативна остварења започињу у овом простору, тако да се тиме развијају и њихове психичке активности. Временске прилике такође одређује бивствовање у природи те подсећају на њене законитости, које су супериорне, у односу на човека те опет дају прилику онима који се налазе у њој да покажу своје способности преживљавања и своју истрајност. Шумарци, заравни и удолине, пећине и брдашца и бића која их настањују су неретко предмет прича, како оних реалних тако и оних измишљених, те подстичу на маштање чак и оне који нису имали прилику да је откривају и да се сусретну са свим њеним лепотама и тајнама.

Кључне речи: природа, слобода, машта, деца, Бранко Ћопић

---

¹ Рад је настао у оквиру пројекта *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности* (178005), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Увод

На самом почетку, потребно је дефинисати појам природе, који ће бити посматран у овом раду. Према Речнику Матице српске је „природа ж 1. а. свеукупност онога што постоји у простору и времену, читава стварност са принципима и законитостима. [...] б. свеукупност животних услова, околности, прилике [...] в. ненасељени предели (шуме, поља, реке и др.)“ (РМС, 2011: 1031), док је други део ове одреднице у вези са унутрашњошћу, карактерним особинама и суштином нечега. У овом раду, централно место заузимаће сагледавање природе као простора ненасељеног људима, али испуњеног разноликим биљним и животињским светом, као и њених саставних чинилаца – река, пећина, шума, планина.

Природа је сама по себи један вишезначан, свеобухватан појам који у себи садржи различита тумачења. Зашто је уопште природа, важан сегмент, у стваралаштву Бранка Ћопића, говори то да „још као дечак чувао је стоку у подножју Грмеча и упознао лепоте завичајне планине. Отуда је везаност за природу и руралну средину постала (и остала) саставни део песничког живота и књижевног стварања“ (Пасер Илић, 2018: 169). На основу овога може се закључити, да је у његовом животу али и књижевном стварању, природа и спољашњи и унутрашњи елемент. Природа је и оно у чему човек обитава, спољашњост и простор, али и склоп његових унутрашњих карактеристика, његове личности и нарави. Човек се формира захваљујући природи – у складу са њом или насупрот њој, зато што истражујући спољашњост он истражује и унутрашњост и спознаје самога себе. Природа у Ћопићевом животу, осим што буди сећање на период детињства, који је свакако једна од битних и честих тема у његовим делима, постаје инспирација и погодно тле за машту и стварање књижевних дела.

Страх од природе

Основна асоцијација на природу, као појам, посматран контрастно према насељу, граду, људима уопште, може се двојачко доживети - као мир, спокој или насупрот томе може изазвати нелагоду и стрепњу код онога који у њој борави или мисли на њу. Природа, у складу са тим, може изазвати страх код оних који је довољно не познају, или се воде увреженим мишљењима околине, утемељеним на народним веровањима. У роману *Глава у кланицу, ноге на враницу* приликом планирања једног дечијег бега од куће, тај план дечацима неће поћи за руком, јер у односу на познати дом, где их некада чекају васпитне мере, бег у шуму изазива језу зато што „у шуми има хајдука

па ће нас убити. А има и вукова, и зецова, и миша“ (Ћопић, 2016а: 5). Изједначавају се хајдуци и разне животиње, почев од оних које заиста могу човеку нанети штету, до оних које су крајње безопасне. Претпоставка о шуми, заснована је вероватно на причама старијих људи и прошлим временима, где је то непознат простор, а све оно што је непознато - потенцијално је и опасно.

У истом роману, када се малишанима нешто учини у тмини, објашњавајући то привиђење, дечак Бранко говори да је имало „оволике рожурде, гвоздене! – раширих ја руке па се и сам препадох од страшне авети која ми се сад учини трипут већа нег оно неки дан кад сам је назрео у сутону“ (Ћопић, 2016а: 5). Приликом препричавања, оно што је збиља уочено се надограђује, хиперболише и чини још више ужасавајућим него што је у стварности, а интересантно је то да је и дечак свестан да у његовој причи то створење изгледа много страшније него што заиста јесте, међутим то никако не умањује његов страх. Сличан пример уображавања чудних створења у мраку, уочава се и у роману *Орлови рано лете* када Стриц, по ноћи, доводи магаре Лазару Мачку који је чекајући га „буљио у таму, али што је више напрезао вид, околни жбунови и дрвеће добијали су све чудније облике. Појавише се неки дивови високи десет метара, замахаше дугим рукама аветињске бабе, уместо трнова жбуна чучао је црн медвјед“ (Ћопић, 1975: 27).

Устаљена мишљења о неком пределу, народна веровања, могу умногоме да креирају однос појединца или колектива према неком простору. Свакако, одређена схватања, чињенично неутемељена, раскидају се, ако се тај предео довољно истражи. До познавања неког простора долази се истраживањем, сагледавањем чињеница и провођењем времена у њему. Потребно је искуствено доћи до закључака, како би се формирала слика о том пределу. У роману *Орлови рано лете*, место на којем ће дружина имати свој логор, мештани описују као мистичан крај, али га и упркос томе дечаци бирају за своје скровиште.

Прокин гај, запуштена, густа и прилично велика шума, на сат хода удаљен од подножја планине, био је одувијек, чак и за старије људе, помало страшно и тајанствено мјесто. Бабе су шапутале да је уклет и да никако није добро ноћу крај њега пролазити. (Ћопић, 1975: 11)

Уврежена мишљења на том простору, па у складу са тим и народна веровања, о чудесним и митским створењима, преносе се генерацијама. Иако би природа требало да постаје примамљивија и

јаснија, сходно животном искуству, нека промишљања не јењавају ни са годинама.

Кроз јаругу, дубоко у Гају, мрмори узан поточић пун трула лишћа и брзо се губи у тијесну камениту понору. Нема те бабе у селу која би се усудила надвирити над то мјесто. А и како би имала храбрости, кад се ту, кажу, крије страшно чудовиште дрекавац, које за кишовитих ноћи својом продорном дреком испуњава читав крај. (Ћопић, 1975: 13)

За све непознате догађаје, звуке, просторе који им нису научно објашњени и које нису искуствено истражили, одговоре проналазе у народним веровањима. Дрекавац, који се наводи као „ноћна приказа, ‘нечисти’ покојник, ‘некрштени’. Познат је у народним веровањима Босне, западној Србији, Шумадији и на Косову. Назива се још и *дрек* и *дрекало*“ (Толстој, Раденковић, 2001: 165), само је један од оних о којима се чуло и причало, а који је изазивао страх код људи. Народна веровања, али и „усмена традиција аутору служи да завичај опише онако како га доживљавају његови ондашњи мештани, утискујући у дескрипцију приче одвајкада, али уз својеврсно пропитивање њихове апсолутне истинитости“ (Дракулић, 2018: 104). У роману *Орлови рано лете* група малишана се осмелила да закорачи у непознати свет шума, тај тајанствени предео, где ниједна баба не сме да крочи. Узимајући у обзир њихове године и околину, разуме се да су и они веровали у то што су старији причали, али кроз њихове ликове се управо приказује да они нису устукнули пред непознатим. Шире посматрано, нека народна веровања су врста маште и стварања, која настају из недовољног познавања нечега и потребе да се то објасни, док је писац, који је спознао и народску и научну страну природе, способан да то прикаже из обе перспективе и читаоцима препусти у шта ће они поверовати.

Поређење људи или предмета са бићима или пределима из природе

У романима *Орлови рано лете* и *Глава у кланцу ноге на вранцу* девојчице су приказане као свезнајућа бића, довољно спретна да прате дечаке, тајно посматрају њихове игре и несташлуке, али и која показују своју оштроумност. У роману *Глава у кланцу, ноге на вранцу* када централне јунаке овога романа, Икету и Бранка, проналази девојчица Миља „најрадозналије и најнемирније створење у читавој нашој околини, прави зврк, осица, сврака, врабац и ко би знао шта још“ (Ћопић, 2016а: 7), она се пореди са себи сличнима у природи, има

њихове особине или својим понашањем асоцира на њих, Миља се пореди са маленим, нежним али понекад и досадним припадницама животињског света, а писац бирајући инсекте и птице за њој сличне, показује да она има могућност да лакше дође до места на која жели, те да сагледава ширу слику.

Као што се људи доводе у везу са животињама које настањују природу, тако се и предели у природи пореде са већ познатим предметима на основу неког сличног елемента. Управо место које ће обележити одрастање дечака у роману *Орлови рано лете*, Тепсија, добија име по свом облику, јер она „личила је на дно какве плитке чиније или тепсије у којој се пеку пите“ (Ћопић, 1975: 13).

Малишани су још пре поласка у школу упознати са природом, тако што су проводили време у њој, могли да је сагледају изблиза, док ће у школи о њој стицати знања на други начин. Јунак романа *Глава у кланцу, ноге на врџу* говори да „Икета и ја храбро боцкамо лава у нос, бекелимо се на шареног тигра, вичемо на медведа, а само се не примичемо змији. Она је и на слици опасна“ (Ћопић, 2016b: 10). Природа која се искуствено доживи и она која је приказана не могу се изједначити, али се одређени њени припадници могу доживљавати страшно и када су нацртани на папиру.

Ситни становници природе

Очигледно је да животиње попут лава, тигра и медведа које су срели у школским књигама су опасне животиње или макар страшне због свог изгледа, међутим и наизглед безазлене животињице, могу направити велике проблеме домаћину као што су ситне гриње, бувице и слично.

На крову свињца преко ноћи су спавале наше кокоши па се због тога сва дрвенарија свињца била насула милионима кокошијих ушију, текути. Те ситне, једва видљиве животињице сад су читавим четама навалиле мени уз ноге, уз руке, уз врат. Узалуд је било чешати се, отресати и врпољити се, одбране није било. (Ћопић, 2016a: 9)

Овим се приказује да је човек, иако је он тај који уређује природу, како би себи створио угодно место за живот, чак и пред њеним најмањим становницима немоћан или макар у одређеној мери угрожен.

Величанственост и разноликост природе огледа се у њеном биљном и животињском свету, њен микро и макро космос, представљају њено богатство, што се може уочити у опису где „око

Прокина гаја множили су се и укрштали трагови зечева, вукова, лисица, чак и вјeverица. Просто не знаш ко је кога гонио, ко од кога бјежао. Глава да ти се заврти пред том замршеном мрежом бјегунаца и гонилаца“ (Ћопић 1975: 107). Природа је потпуно један нови свет у којем је човек гост, који је открива, посматра истражује и никада је не може апсолутно спознати и проникнути у све њене тајне.

Идилични опис природе

Опис села и околине у коме живе јунаци романа *Глава у кланцу ноге на вранцу* значајан је из разлога што приказује однос јунака према том простору, приказује спој природе и онога што је човек начинио али и сусрет лепоте и тајни природе.

У брдовитом крају, под планином Грмечом, моје село налази се укривено у једној плодној долини пуној зеленила и бистрих поточића. Са свих страна заклањају га шумовити брегови, а иза њих, на југу, плави се дуги ланац моћне Грмеч-планине. Моја кућа, наравно, налази се наред села, близу потока Јапре. [...] По дубоким кланцима, између околних брегова, налази се по нека мрачна пећина, остаци неких прастарих друмова и гомиле „шљаке“ из римских топионица руде. (Ћопић, 2016а: 18)

Примећује се, да се природа и оно што је човек стварао и кроз векове остављао, стапају и преплићу. Природа је плодна, она обезбеђује живот и њене благодети привлаче човека да се настани у њој. Она пружа и заклон и мир, али и буди страх и неизвесност јер у својој лепоти и милости она има и неистражене делове, о којима човек, који је њен посетилац а не господар, не зна ништа.

У природу се одлази ради посла али и уживања. Издвојеност од заједнице којој припадају и стварање мањих колектива, креирање интимне породичне атмосфере, приближава и спаја људе иако су физички одвојени од својих домова.

Тада читаве породице крећу у кестењар, велику шуму на крајњем западу села. Тамо често остану по неколико дана у берби, а ноћи проводе дубоко у шуми, око велике ватре. Ту се увече пржи кестење, прича се, а старији дјечаци, сакривени у шуми, урлају и завијају плашећи малишане. (Ћопић, 2016а: 50)

Човек је током времена научио како да буде пријатељ са природом и да је прилагоди себи тако да му у њој буде угодно. Она се

приказује као погодно тле за шалу, мир и рад, све оно што је човеку потребно у животу.

Мењањем годишњих доба и природа мења своје рухо, од расцветалог зеленог пролећа, потом лета и преко дивне бакарне и зажарене јесени, природа свој циклус завршава зимом, када све мирује и спрема се за нови почетак.

Рано ујутру ми трк на прозор, кад тамо, све чисто и бијело докле ти поглед стиже. Легла сњежна тишина на читав крај, оборило дрвеће снијегом окићене гране, а тек ту и тамо залепршају врабац или сјеница и оборе прхку завјесицу снијега. (Ћопић, 2016b: 44)

Зимски крајолик даје бајковити тон овом простору и показује моћ природе. Природа осим визуелног има и тај звучни сегмент, она ствара атмосферу, а њена дуалност се крије у томе што пахуље снега могу да повију гране, а птичица да помери снег.

У вези са атмосфером, дечаци истражујући Мачкову пећину, како ће је касније и назвати, сусрећу се са творевинама природе, када „пред њима се из вјечитог мрака показивала овисока подземна дворана са чијег су стропа висиле дебеле камене свијеће“ (Ћопић, 1975: 63). Природа се не схвата као нешто једноставно, приземно и обично, она фасцинира попут најсавршенијих архитектонских достигнућа и најсвечанијих сала – она је неистражена и у томе се крије њена лепота. У контрасту са испитивањем пећине у којој су се претходно нашли „кад се из пећинског мрака извукоше напоље, пред њима сину бљештаво зелен Гај, чист и весео као да је тога тренутка створен и стављен под сунчан свод неба“ (Ћопић, 1975: 71), приказује се лепота природе, која се можда до тада није примећивала, подземни део оставља без даха али у себи крије и дозу страха, док условно речено, познати део на површини делује као веселији, сјајнији него што се до тада чинио. Ово се понавља и у наредном примеру, након следеће посете пећини, када су сви ту „послије онога пећинског мрака и тјескобе, читав тај обасјани предио пред њима учини се дјечацима као неки приказ из каквог земаљског раја“ (Ћопић, 1975: 159).

О томе шта се све може наћи у природи, говори део када пољар Лијан, креће у потрагу за малишанима.

Послије коприва дођоше на ред врбаци и запуштени углови око ријечких окука пуни високе травуљине, ракита и дивље лозе. Ту се ваљало пробијати силом као кроз афричке џунгле и саване. Овдје пољар пронађе безброј седефастих шкољки, пужева, перја,

трулих клада, рибље крљушти и видриних трагова. Од бјегунаца опет ни трага. (Ћопић, 1975: 84)

Природа не даје увек трагачу оно што жели, већ га ставља пред разне препреке и проблеме како би дошао до свог циља, али је она дечију дружину прихватила као део себе, те их у складу са тим и крије. Природа је диван пријатељ за све оне којима је потребно склониште, који су спремни да је истражују и да се према њој понашају подједнако пријатељски. „Луња се појављивала отуд одакле јој се најмање надаш: из високе травуљине поред ријеке, са штагља пуног сламе, иза крда мирних говеда с мрачна тавана, испод густе нагнуте лијеске“ (Ћопић, 1975: 21). У претходна два примера се види разлика у односу природе према новом госту, свакако је јасно да пољар Лијан постаје пријатељ и чувар дружине малишана временом, али у тренутку када их тражи он има улогу пољара, одрасле особе која жели да их ухвати, док девојчица Луња жели да им буде пријатељ и члан њихове групе.

Опонашање животиња

Природа је често савезник деце, али и одраслих у васпитању те исте деце. Када би у роману *Глава у кланцу, ноге на вранцу* дечак Бранко требало да добије батине „Икети није требало двапут говорити кад се тражи шиба за другога. Отрчао је и успузао се на врбу вјешто попут вјеверице, а горе – куку мени! – разгранала се читава перјаница витких шиба, има их пет стотина“ (Ћопић, 2016а: 27). Осим плодова природе, о чему ће касније бити речи, у овом случају природа никако није примамљива за дечака. Интересантан је и опис Икетиног пењања на дрво јер се и ту успоставља веза између животињског света и човека, као и тога како је он донекле и опонаша.

Браћа Рашете се у истом роману пореде са веверицама, јер „чим сазрију љешници, они крену горе у брда, по љескарима, па сваки себи скупља зимницу, исто као вјеверица. Са љешника прелазе на орахе, а најзад на кестење. Иде то тако по мјесец дана, па и више“ (Ћопић, 2016б: 17). Као што су веверице и лешници у природном складу, где лешник постоји да би га неко појео, а веверица, не уништавајући дрво, прехрањује себе. Тако и браћа Рашете, спретни и окретни, користе плодове природе, радећи скоро па исто као и њихова пријатељица из животињског света – веверица.

Роман *Орлови рано лете* започиње по свему судећи, обичним даном у природи, једним разговором птица, који нико вероватно не би ни чуо, нити обратио пажњу на њега, да ту није био неко ко је помно слушао и познавао природу.

Овај на изглед обичан „разговор“ кукавица не би преварио неког пажљивијег слушаоца. Глас ових „кукавица“ био је, истина, мелодичан, иако мало тврд и превише гласан, али откуд сад, под саму јесен, да се кукавице толико развичу?! Оне се највише чују с прољећа, кад се јавља први лист, али сад! Ехе, биће то нешто друго. И заиста, из љескара, умјесто птице, испаде дугоног бос дјечак и трком јурну у сјеновиту дубину старога гаја између голих и правих букових стабала. (Ћопић, 1975: 11)

Дечаци, те наше птице, толико су се сродили са природом, да су у стању да је опонашају, да имитирају гласове њених становника и да се стопе са њом, али ако се узме у обзир да их је слушалац препознао као људе а не птице, то говори да је природа ненадмашива и да се она не може у потпуности имитирати.

Сусрет са школом мења и начин на који малишани спознају природу, биљни и животињски свет. Оно искуствено и виђено, потребно је сада приказати и теоријски, научно, где често долази до неспоразума и смеха. Учећи на часу о домаћој животињи – овци, то изузетно буну Икету јер „како се може учити о овци кад то није ни краљ, ни слон, ни ваздух, ни рачун?“ (Ћопић, 2016b: 11). У овом случају природа и неки њени становници се доживљавају као нешто познато, о којима је непотребно учити, док је за појмове са којима се до сада нису сусретали, потребно усвојити нова знања.

Временске и историјске непогоде

Прва помисао на појам – природа, вероватно ће у свести онога који о њој размишља бити сунчана долина, разиграна крошња дрвета, ситно цвеће расуто по ливади. Осим своје ведре стране, којом маме своје посетиоце, природа поштујући свој природни циклус рађања и умирања, приказује и своју не толико пријатну страну придошлицама. То осликава опис да „дошла је зима, разиграна, блистава, хучна, с вјетровима, сњежним ковитлацем и фијукањем око свачијих прозора“ (Ћопић, 1975: 107). Ово годишње доба, посматра се и као нешто величанствено, интересно, динамично, али се истиче и њена снага и моћ да нешто промени. У овом случају природа није само шумовит или ливадски простор, већ је природа и годишње доба – ветрови, снегови, дужина трајања дана и све оно на шта човек не може да утиче.

Када се посматра човек и његова борба и игра са природом, којег би „у путу и мећава ухватила, грунула би сњежна бура, па би се све око човјека заковитлало и смрачило. Онда би само искусни стари људи

знали да нађу пут“ (Ћопић, 2016b: 44), примећује се да само они који имају велико животно искуство и који су већ срасли са природом, могу и да је разумеју и да одговоре на њене захтеве. Природа је плаховита, страшна али и нежна, она изненађује своје путнике, али им и даје могућност да је савладају и разумеју.

Градацијски у наведеним примерима, можемо доживети природу као нешто на шта човек не може да утиче, потом уочити навикавање човека на природу и учење о њој, да би у ономе што следи приказали природу која је покорена и уништена од стране човека. „У логору је бомбардовање причинило приличну пустош. Набројаше четири дубоке јаме од бомби. Многе гране околног дрвећа биле су поломљене, једно дрво упола ишчупано из коријена. На старој букви бијелиле су се бразготине од гелера“ (Ћопић, 1975: 164). Човек у овом случају уништава и ремети изворни континуитет природе, њено циклично уништавање и стварање и показује да он краткотрајно може бити моћнији и супериорнији у односу на њу.

Природа као инспирација, место за игру

Било је и раније речи о томе да оно проживљено у детињству оставља трага како на писца као човека, тако и на његово књижевно стваралаштво а „све што је доживљено и виђено ту, на стазама завичаја, у кутку родног села, пашњака, реке, у друштву људи, међу биљем и животињама, представља духовно богатство пишчево“ (Марјановић, 1986: 186). Природа није само простор, интересантан материјал за дескрипцију, природа је скоро подједнако важан фактор као и сами ликови јер се они граде и понашају у додиру и интеракцији са њом.

Деца која су одрасла окружена шумама, пољима, планинама, своје слободно време, када нису ишла у школу или имала обавезе у кући, проводила су у природи. Можда стереотипно, али могло би се претпоставити да су дечаци били ти који су се спретније пенетрали по камењу, трчали преко потока, истраживали шуму, док би девојчице више биле усмерене на неке кућне послове или ручно израђене предмете. У роману *Орлови рано лете* истиче се девојчица Луња која „увијек је ћутке, и непозвана, ишла за дјечацима, посматрала шта раде и како се играју, проналазила их у рибарењу око ријеке, у крађи лубеница, у потрази за птичијим гнијездима“ (Ћопић, 1975: 21). Овде су описане ситуације у којима се могу пронаћи малишани овога предела и овога романа, они показују да имају истраживачку нит, да желе да откривају, да су довољно спретни да улове рибу или пак украду сочну лубеницу. Издваја се река као простор, лубеница као биљка и птице као

припадници животињског света. Ова мала дружина истражује и живи и неживи свет природе и у сваком сегменту проналази себи занимацију.

Када је у питању инспирација, односно креативно стварање и његова релација са природом, то се можда и најјасније осликава у ситуацији када Ђоко Потрк смишља стихове, где говори да „кад хоћу нешто весело, узмем пшеничну сламку, за тужне ствари најбоља је горка стабљичица кантариола који расте по брдским сјенокосима, а за сасвим шашаве ствари добро дође и то кад се грицка травка ‘хоћу-нећу’“ (Ђопић, 1975: 49). Малишани веома добро распознају биљни свет који их окружује и свесни су карактеристика тих биљака, наравно, јасно је да грицањем кантариона нећете код себе и своје околине изазвати сузе, али је вероватно дугогодишње учење о биљкама и њихово коришћење у традицији оставило одређеног трага.

Природа и активности које се одигравају у њој утичу и самог човека. То се примећује на примеру пољара Лијана, одрасле особе која има задатак да води рачуна о природи, пољопривредним добрима и животињама. Осим тога у природу често залутају деца жељна авантуре и пољар се прилагођава њима.

Борећи се вјечито са дјецом, није онда ни чудо што пољар, временом и сам подетињи и пушта се у права дјечија лукавства, смицалице и доскочице. Умије тај да вреба из високе траве као прави основац, да се провлачи кроз плот, крије се тако вјешто као да игра жмуре, а по потреби ће се и на дрво успузати и то заједно са торбаком и штапом. (Ђопић, 1975: 85)

Природа је та која даје слободу човеку да се понаша онако како се осећа и како налаже ситуација у којој се налази. Она нуди своје лепоте и тајне, а човек је тај који одлучује како ће на њих одреаговати.

Животни пут

Можда и не толико уочљиво у први мах, сам крај романа *Орлови рано лете*, када је у питању природа и прича ствара одређену кружну структуру. Роман се завршава следећим речима:

Нек буде онако како сте се договорили на последњем састанку у Гају: они који остану живи, састаће се једног дана опет у Прокину гају, наложиће ватру у логору Тепсији и око ње ће причати о онима који се нису вратили. Причаће дуго и с љубављу, али само лијепе ствари. Само лијепе ствари, јер то

једино остане иза човјека и то је било једино богатство наших дјечака. (Ћопић, 1975: 177)

Прокин гај је место где започиње њихово осамостаљивање, њихов пут у неизвесно али у исти мах и безбедно. Одласком у рат, они остављају простор свог детињства, место свог одрастања, чинећи да им то постаје њихова оаза мира и спокоја при повратку. Природа је у овом случају она која ће истрајати и која ће их сачекати да буде опет њихов верни слушалац и чувар. Напоследку, природа је та која остаје и која је непобедива, увек спремна да прими оне који у њој виде склониште, инспирацију или место за игру.

Закључак

Природа у својој једноставности крије изузетну комплексност, она је у исти мах проста и изузетно сложена. Као простор, она може изазивати страх и стрепњу код онога који је недовољно истражи и прихвати, док са друге стране представља плодно тле за машту, игру и развијање. У себи садржи како добро и лепо тако и лоше и ружно, у зависности од тога како се доживљава и према њој поступа. Природа није само спољашњост, ливаде и потоци, већ и оно што се развија и изграђује у човеку на његовом животном путу. Својим принципом рађања, умирања и постојања она симболише живот – појединца, колектива и целокупног света.

Извори

- Ћопић 2016a - Ћопић, Б. (2016). *Глава у кланцу ноге на вранцу. Део 1.* Београд: Библиотека Блиц.
- Ћопић 2016b - Ћопић, Б. (2016). *Глава у кланцу ноге на вранцу. Део 2.* Београд: Библиотека Блиц.
- Ћопић 1975 – Ћопић, Б. (1975). Орлови рано лете. *Пионирска трилогија*. Београд: Просвета, Сарајево: Свјетлост, Сарајево: Веселин Маслеша, 9-177.

Литература

- Дракулић 2018 – Drakulić, N. (2018). Odrastanje u zavičaju u romanu *Orlovi rano lete Branka Ćopića*. U B. Tošović (ur.), *Ćopićeva poetika zavičaja* (103-115). Graz – Bihać: Institut für Slawistik der

- Karl-Franzens-Universität Graz – Pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću – Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać.
- Марјановић 1986 - Marjanović, V. (1986). *Reč i misao Branka Ćopića*. Beograd: Nova knjiga.
- Пасер Илић 2018 – Paser Ilić, S. (2018). Prostor Bosanske Krajine – od faktografije do fantazije. Slika zavičaja u poeziji Branka Ćopića. U B. Tošović (ur.), *Ćopićeva poetika zavičaja (167-184)*. Graz – Bihać: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću – Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać.
- РМС 2011 - *Речник српског језика – измењено и поправљено издање*, (2011). Нови Сад: Матица српска.
- Толстој, Раденковић 2001 – Толстој, С. Раденковић, Љ. (2001). *Словенска митологија. Енциклопедијски речник*. Београд: Zepher book world.

Milica V. Teslić

**REPRESENTATION AND ROLE OF NATURE IN BRANKO
ĆOPIĆ'S NOVELS *EAGLES FLY EARLY* AND *HEAD IN THE COL*,
*LEGS ON THE HORSE***

Summary: In nature, there was always something secretive, unexplored and foreign, which at the same time frightened and fascinated those who were in it. The lives of the characters of Copic's novels *Eagles Fly Early* and *Head in the Col, Legs on the Horse* are intertwined and inseparable from nature. The toddlers' encounter with the landscape in these parts can represent a process of maturation, highlight their struggle for justice, and represent their independence. Nature is unobtrusive but it suits children's adventures. Children's escapades, climbing trees, jumping into the river testify that they perceive nature as physically challenging and inspiring, while on the other hand, some of the first verses, first handicrafts and creative accomplishments and crushes begin in this space, and thus develop and their psychic and emotional activities. In nature, in addition to what is expected, one can find an old man – a farmer, a miller who has already connected with it and who can serve as a guide for boys on their adventures. Weather also determines being in nature, reminding us of its laws that are superior to man, and again give the opportunity to those in it to show their ability to survive and their perseverance. Foresters, plateaus and valleys, caves and hills and the creatures that inhabit them are often the subject of stories, both real and fictional, and incite the imagination of even those who have not had the opportunity to discover it and meet all its beauties and secrets.

Keywords: nature, freedom, imagination, children, Branko Copic